nud, kibeda soolaterakese tõtt [1]). On ju sotsiaal- ja loodusteaduste arengus märgatav teatav vahe just ses mõttes, et loodusteadlased on tundmatu otsimisel saanud täieväärse õigustuse uuritavast objektist, sotsiaalteadlased aga mitte, kuna nad sageli ei leia ühist keelt oma uurimisobjektide piiritlemisel.

Sotsiaalteaduste elav huvi rahvastikudünaamika küsimuste vastu tõuseb eriti möödunud sajandi teisel poolel, millal suurtes tööstusmaades sisemised ränded märgatavalt suurenesid ja mitmel maal emigratsiooni oma mõõtude poolest ületasid või hiljem osaliselt kogunisti asendasid. Mööda minnes liikumisvabadusest kui õiguslikust eeldusest, peitusid sisemiste rännete iselise ja suhtelise suurenemise põhjused esmajoones olelevate tööstuste asupaiganihkumistes ja uute, valdavalt teatavaisse kitsamaisse paikkondadesse tekkivate tööstuste agglomeratsioonis [24, 40, 47, 48]. Samal ajal ei olnud mitmete põllumajanduslike valdkondade rahvastikukapatsiteet enam avardumisvõimeline, vaid osutas siin-seal pigemini ahenemistendentsi. Selle läbi tekitatud ruumilised astendused palkades (palgadiferents) ja ettevõtete rentaabluses, seega nn. majandusliku „kalde" [14, lk. lk. 3, 151] kujunemine koos sotsiaalse ja kultuurilise „kalde" suurenemisega maa ja linna vahel, põhjustas olelevate rändehoovuste paisumise ja uute sünni. Need hakkasid suunduma kasvavaisse linnadesse ning uutesse tööstusrajoonidesse või hoovama nende vahel edasi-tagasi. Põllumajanduse madalam rentaablus võrreldes tööstusega ja sellega kaasaskäiv inferioorsus võistluses tööjõudude pärast olenes kaheldamatult möödunud sajandist pärinevast uute agraarmaade — ülemeremaade — kaugkonkurentsist ja osavõtust vanade tööstusmaade varustamisel. Teiselt poolt tulevad ses suhtes tähtsalt arvesse ka põllumajanduses endas peituvad tehnilis-ökonoomilised tingimused, omandi ositus, pärandamisviisid ja teised sotsiaalsed olundid, mis sisaldavad endas püsivat survet maalt ärarändamiseks. Viimast võimaldab omakorda põllumajanduse progresseeruv ümberkujunemine turumajanduslikuks tootmisharuks, mis tendeerib alatiste põllutööliste üha suurenevale asendamisele ajutiste, sesooniliste tööjõududega.

Teooriad, mis loodi esimeste süstemaatiliste katsetena siserännete, eriti maalt linnadesse valgumise põhjuste ja järelmõjude seletamiseks, kerkisid esile just 19. sajandi teisel poolel, eriti lõppveerandil, millal siseränded ja tung linnadesse tulid markantselt ilmsiks. Selliste teooriatena mainitagu näit. Carey' seadust linnade atraktsiooni kohta [35, lk.

[1]) Ses suhtes mõtlemapanev on, näiteks, Pintschovius'e käsitlus „liigvarasest sotsiaalteadusest" (*„verfrühte Sozialwissenschaft"*) [27, lk. lk. 31—41].

Tartu VI, lk. 239